

کودک همسری

از دیدگاه فقه اسلامی و نظام حقوقی ایران

مهدیه غنی زاوه

دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی

سرشناسه	: غنی‌زاده، مهدیه، ۱۳۶۵-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: کودک همسری از دیدگاه فقه اسلامی و نظام حقوقی ایران / مهدیه غنی‌زاده.
مشخصات نشر	: قم: آراسته، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۲۸ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۴۰۰۰۰۰ ریال 978-622-7151-27-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: ازدواج کودکان (فقه) «Child marriage (Islamic law)
موضوع	: سن ازدواج (فقه) (Marriage age (Islamic law) -
موضوع	: سن ازدواج (فقه) -- ایران
موضوع	: Marriage age (Islamic law) -- Iran
موضوع	: ازدواج کودکان -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Child marriage -- Law and legislation -- Iran
موضوع	: سن ازدواج -- قوانین و مقررات -- ایران -- Age of consent -- Iran
رده بندی کنگره	: ۱/۱۸۹BP
رده بندی دیویی	: ۳۶/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۹۰۳۰۷
وضعیت رکورد	: فیبا

نشر آراسته

- ◇ نام کتاب: کودک همسری از دیدگاه فقه اسلامی و نظام حقوقی ایران
 ◇ مؤلف : مهدیه غنی‌زاده (دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی)
 ◇ ناشر: آراسته
 ◇ تایپ و صفحه آرایی: کامپیوتر احسان
 ◇ تیراژ: ۵۰۰ نسخه
 ◇ چاپ: احسان
 ◇ نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹
 ◇ قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان
 ◇ شابک : ۵-۲۷-۷۱۵۱-۶۲۲-۹۷۸
 حق چاپ برای مؤلف محفوظ می‌باشد.

مرکز پخش: قم، خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه ۲ - واحد ۲۳۷

۰۹۱۳۳۸۱۸۴۰۶ - ۰۹۱۲۴۵۱۶۲۴۲

تقدیم بہ پیشگاہ ثامن الحجج؛

مولا علی بن موسی الرضا (ع)

www.kotab.ir

فهرست مطالب

۱۷ مقدمه
فصل اول: مفهوم شناسی / ۱۹	
۲۱ ۱- مفهوم کودک همسری
۲۱ ۱-۱- مفهوم واژه کودک
۲۱ ۱-۱-۱- مفهوم لغوی واژه کودک
۲۳ ۱-۱-۲- مفهوم اصطلاحی واژه کودک
۲۳ ۱-۲-۱-۱- مفهوم کودک از دیدگاه فقها
۲۴ ۱-۱-۲-۱-۱- ابتدای کودکی
۲۶ ۱-۲-۱-۲-۱-۱- انتهای کودکی
۲۷ ۱-۲-۲-۱-۱- مفهوم کودک از دیدگاه حقوقدانان
۲۸ ۲-۱- مفهوم واژه همسر
۲۹ ۳-۱- مفهوم اصطلاحی کودک همسری
۲۹ ۲- مفهوم واژه بلوغ
۲۹ ۱-۲- مفهوم لغوی واژه بلوغ
۳۰ ۲-۲- مفهوم اصطلاحی واژه بلوغ

- ۳۰ ۱-۲-۲- مفهوم بلوغ از دیدگاه فقها
- ۳۲ ۲-۲-۲- مفهوم بلوغ از دیدگاه حقوقدانان
- ۳۴ ۳- مفهوم واژه ولایت
- ۳۴ ۱-۳- مفهوم لغوی واژه ولایت
- ۳۵ ۲-۳- مفهوم اصطلاحی واژه ولایت
- ۳۵ ۱-۲-۳- مفهوم ولایت از دیدگاه فقها
- ۳۶ ۲-۲-۳- مفهوم ولایت از دیدگاه حقوقدانان
- ۳۷ ۴- مفهوم واژه مصلحت
- ۳۷ ۱-۴- مفهوم لغوی واژه مصلحت
- ۳۷ ۲-۴- مفهوم اصطلاحی واژه مصلحت
- ۳۷ ۱-۲-۴- مفهوم مصلحت از دیدگاه فقها
- ۴۰ ۲-۲-۴- مفهوم مصلحت از دیدگاه حقوقدانان

فصل دوم: کودک همسری در کلام فقهای مسلمان/ ۴۱

- ۴۳ ۱- انعقاد نکاح از سوی کودک
- ۴۴ ۱-۱- اقسام کودک
- ۴۵ ۱-۱-۱- ضابطه تمیز در کودک
- ۴۷ ۲-۱- اهلیت کودک در انعقاد نکاح
- ۵۱ ۲- انعقاد نکاح از سوی ولی (تزویدج ولانی کودک)
- ۵۲ ۱-۲- اقوال مختلف در مسئله مشروعیت تزویدج ولانی کودک
- ۱-۱-۲- قول جواز تزویدج ولانی کودک به نحو مشروط و مستندات آن
- ۵۳ (قول راجح)

- ۷۸ ۲-۲-۱-۱-۱-۲-۲-۲ اجماع
- ۷۸ ۲-۲-۱-۱-۱-۳-۳ مقتضای تشریع ولایت
- ۷۹ ۲-۲-۱-۱-۱-۴-۴ قاعده لا ضرر
- ۲-۲-۲ ۲-۲-۲-۲-۲ اشتراط رعایت مصلحت مولی علیه در جواز تزویج ولایتی (قول راجح)
- ۸۰ ۲-۲-۱-۲-۱-۱-۲-۲-۲ مستندات اشتراط رعایت مصلحت
- ۸۱ ۲-۲-۱-۱-۱-۲-۲-۲ کتاب
- ۸۴ ۲-۲-۱-۲-۱-۲-۲ سنت
- ۸۶ ۲-۲-۱-۲-۱-۳-۳-۳ اجماع
- ۸۶ ۲-۲-۱-۲-۱-۴-۴ اصل احتیاط
- ۸۷ ۲-۲-۱-۲-۱-۵-۵ اصل عدم ولایت
- ۸۸ ۲-۲-۱-۲-۱-۶-۶ قاعده «التصرف علی الرعیة منوط المصلحة»
- ۸۹ ۲-۲-۱-۲-۱-۷-۷ مقتضای تشریع ولایت
- ۹۲ ۲-۲-۲-۲-۲ جمع بندی
- ۹۳ ۲-۳-۲-۳-۲ ضوابط تعیین مصلحت مشروط در تزویج ولایتی کودک
- ۹۴ ۲-۳-۱-۳-۱-۱ مشروعیت مصلحت
- ۹۵ ۲-۳-۲-۲-۲ ضرری نبودن مصلحت
- ۳-۳-۲ ۳-۳-۲-۳ تعیین مصلحت بر مبنای مناسبات زمانی و مکانی مبتنی بر عقل و عرف
- ۹۵ ۳-۳-۲-۴-۳-۲ تقدم اصلح بر صالح
- ۹۶ ۳-۳-۲-۴-۳-۲ تقدم اصلح بر صالح

- ۹۷-۴-۲- بررسی برخی از مصادیق فقهی مصلحت
- ۱۰۱-۵-۲- ضمانت اجرای تخلف از شرط مصلحت
- ۱۰۱-۱-۵-۲- تخلف آگاهانه ولی از شرط مصلحت
- ۱۰۲-۱-۱-۵-۲- قول عدم نفوذ عقد و مستندات آن
- ۱۰۳-۲-۱-۵-۲- قول بطلان عقد و مستندات آن (قول راجح)
- ۱۰۶-۲-۵-۲- خطای ولی در تشخیص مصلحت
- ۱۰۸-۱-۲-۵-۲- بطلان عقد
- ۱۰۹-۲-۲-۵-۲- صحت عقد
- ۱۱۰-۳-۲-۵-۲- عدم نفوذ عقد
- ۱۱۱-۴-۲-۵-۲- قول به تفصیل
- ۱۱۲-۵-۲-۵-۲- قول راجح
- ۱۱۷-۶-۲- تاثیر زوال مصلحت بر عقد نکاح ولانی کودک
- ۱۲۱-۷-۲- اولیاء تزویج کودک
- ۱۲۱-۱-۷-۲- اولیاء تزویج کودک از منظر فقه امامیه
- ۱۲۲-۱-۱-۷-۲- ولایت پدر و جد پدری (قول مشهور)
- ۱۲۳-۱-۱-۱-۷-۲- مستندات ولایت پدر
- ۱۲۵-۲-۱-۱-۷-۲- مستندات ولایت جد
- ۱۲۸-۳-۱-۱-۷-۲- نحوه ولایت پدر و جد پدری
- ۱۲۸-۱-۳-۱-۱-۷-۲- نظریه ولایت مستقل پدر و جد پدری و مستندات آن
- ۱۲۸-۲-۳-۱-۱-۷-۲- نظریه اشتراط فوت پدر در ثبوت ولایت جد و مستندات

- آن ۱۳۰
- ۲-۷-۱-۱-۳-۳- نظریه اشتراط حیات پدر در ثبوت ولایت جد و مستندات
- آن (قول راجح) ۱۳۱
- ۲-۷-۱-۲- ولایت وصی بر تزویج کودک ۱۳۲
- ۲-۷-۱-۲- قول ولایت مطلق وصی بر تزویج کودک و مستندات آن
- ۱۳۳
- ۲-۷-۱-۲- قول ولایت مشروط وصی بر تزویج کودک و مستندات آن
- ۱۳۶
- ۲-۷-۱-۲- قول عدم ولایت وصی بر تزویج کودک و مستندات آن
- (قول راجح) ۱۳۸
- ۲-۷-۱-۳- ولایت حاکم بر تزویج کودک ۱۴۰
- ۲-۷-۱-۳- قول عدم ولایت حاکم بر تزویج کودک و مستندات آن
- ۱۴۰
- ۲-۷-۱-۳- قول ولایت مشروط حاکم بر تزویج کودک و مستندات آن
- (قول راجح) ۱۴۱
- ۲-۷-۲- اولیاء تزویج کودک از منظر فقه اهل تسنن ۱۴۵
- ۲-۷-۳- مستندات اهل تسنن بر اثبات ولایت اولیاء تزویج کودک ۱۴۷
- ۲-۷-۳-۱- مستندات ولایت پدر ۱۴۸
- ۲-۷-۳-۲- مستندات ولایت جد ۱۴۸
- ۲-۷-۳-۳- مستندات ولایت عصباء و اقرباء ۱۵۰

- ۱۵۲ ۲-۷-۳-۴- مستندات ولایت وصی
- ۱۵۲ ۲-۷-۳-۵- مستندات ولایت حاکم
- ۱۵۳ ۲-۸-۱- قابلیت فسخ تزویج ولائی کودک
- ۱۵۴ ۲-۸-۱- اقوال مختلف در مسئله قابلیت فسخ عقد نکاح ولائی کودک از دیدگاه امامیه
- ۱۵۸ ۲-۸-۱-۱-۱- بررسی مستندات لزوم عقد از سوی کودک (صبی و صبیّه)
- ۱۵۸ ۲-۸-۱-۱-۱- اجماع
- ۱۵۹ ۲-۸-۱-۱-۲- روایات
- ۱۶۴ ۲-۸-۱-۱-۳- اصل
- ۱۶۹ ۲-۸-۱-۱-۴- مقتضای ولایت
- ۱۷۰ ۲-۸-۱-۲- بررسی مستندات لزوم عقد از سوی صبیّه
- ۱۷۰ ۲-۸-۱-۲-۱- اجماع
- ۱۷۰ ۲-۸-۱-۲-۲- روایات
- ۱۷۳ ۲-۸-۱-۳- بررسی مستندات ثبوت حق فسخ برای کودک (صبی و صبیّه)
- ۱۸۷ ۲-۸-۱-۴- بررسی مستندات ثبوت حق فسخ برای صبی
- ۱۸۷ ۲-۸-۱-۴-۱- اضرار صبی به واسطه ثبوت التزامات مالی ناشی از نکاح
- ۱۸۹ ۲-۸-۱-۴-۲- روایات
- ۱۹۴ ۲-۸-۱-۵- قول راجح

- ۲-۸-۲- اقوال مختلف در مسئله قابلیت فسخ عقد نکاح ولائی کودک از دیدگاه اهل تسنن ۲۰۸
- ۲-۸-۲-۱- قول شافعیه ۲۰۹
- ۲-۸-۲-۲- قول حنفیه ۲۱۰
- ۲-۸-۲-۳- قول حنبله ۲۱۲
- ۲-۸-۲-۴- قول مالکیه ۲۱۲

فصل سوم: کودک همسری در نظام حقوقی ایران/۲۱۵

- ۱- انعقاد نکاح از سوی کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۱۷
- ۱-۱- اقسام کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۱۸
- ۱-۲- ضابطه حقوقی تمیز در کودک ۲۱۹
- ۱-۳- اهلیت کودک در انعقاد نکاح از دیدگاه حقوقدانان ۲۲۰
- ۲- انعقاد نکاح از سوی ولی از دیدگاه حقوقدانان (تزوید ولائی کودک) ۲۲۲
- ۱-۲- سیر قانونی تزوید ولائی کودک ۲۲۳
- ۲-۱-۱- سیر قانونی تزوید ولائی کودک در قوانین موضوعه پیش از انقلاب اسلامی ۲۲۳
- ۲-۱-۲- سیر قانونی تزوید ولائی کودک در قوانین موضوعه پس از انقلاب اسلامی ۲۲۶
- ۲-۲- شرط جواز تزوید ولائی کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۳۱
- ۲-۳- ضوابط تعیین مصلحت مشروط در تزوید ولائی کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۳۳

- ۲۳۴-۲-۴- مرجع تشخیص مصلحت از دیدگاه حقوقدانان ۲۳۴
- ۲۳۸-۲-۵- ضمانت اجرای تخلف از شرط مصلحت از دیدگاه حقوقدانان ۲۳۸
- ۲۳۹-۲-۶- قابلیت اعتراض رای دادگاه در رابطه با رعایت شرط مصلحت ۲۳۹
- ۲۴۱-۲-۷- اولیاء تزویج کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۴۱
- ۲۴۳-۲-۸- قابلیت فسخ تزویج ولائی کودک از دیدگاه حقوقدانان ۲۴۳

فصل چهارم: پیامدهای سوء ناشی از کودک همسری/۲۴۵

- ۲۴۸-۱- آسیب های فردی ناشی از کودک همسری ۲۴۸
- ۲۴۸-۱-۱- آسیب های جسمانی ناشی از کودک همسری ۲۴۸
- ۲۵۰-۱-۲- آسیب های روحی ناشی از کودک همسری ۲۵۰
- ۲۵۵-۱-۳- نقض حقوق کودک ۲۵۵
- ۲۵۶-۱-۳-۱- نقض حقوق طبیعی و اولیه کودک ۲۵۶
- ۲۵۸-۱-۳-۲- نقض حقوق کودک در جایگاه زوج یا زوجه ۲۵۸
- ۲۶۲-۲- آسیب های خانوادگی ناشی از کودک همسری ۲۶۲
- ۲۶۲-۱-۲- ناتوانی کودک در اداره زندگی مشترک ۲۶۲
- ۲۶۳-۲-۲- ناتوانی کودک در ایفای نقش همسری ۲۶۳
- ۲۶۴-۲-۳- ناتوانی کودک در تربیت فرزند ۲۶۴
- ۲۶۵-۲-۴- ریسک معلولیت فرزندان ۲۶۵
- ۲۶۶-۲-۵- ناپایداری زندگی مشترک ۲۶۶
- ۲۶۸-۳- آسیب های اجتماعی ناشی از کودک همسری ۲۶۸
- ۲۶۸-۱-۳- ایجاد زمینه ارتکاب جرم در جامعه ۲۶۸
- ۲۶۹-۲-۳- از دست رفتن نیروی جوان و مستعد ۲۶۹

۳-۳- بالا رفتن آمار طلاق در جامعه ۲۷۰

فصل پنجم: نگرشی نو به مسئله کودک همسری بر مبنای سیر

تاریخی آن/۲۷۳

۱- نگرشی به مسئله کودک همسری در عصر جاهلیت ۲۷۵

۲- نگرشی به مسئله کودک همسری در عصر پس از اسلام ۲۷۷

۲-۱- اغراض شرعی نکاح و میزان پاسخگویی کودک همسری به آن ۲۷۷

۲-۲- موضع شرع در قبال مسئله کودک همسری ۲۸۳

۳- نگرشی به مسئله کودک همسری در عصر کنونی ۲۸۹

فهرست منابع و مآخذ/۲۹۳

۱- منابع عربی ۲۹۵

۲- منابع فارسی ۳۱۷

WWW.KOOLAH.COM

مقدمه

کودک همسری یا تزویج ولائی کودک، نوعی نکاح اجباری است که علاوه بر جنبه تحمیلی آن، به واسطه شرایط خاص کودک و عدم آمادگی او برای ازدواج می تواند پیامدهای سوئی را به دنبال آورد. به نحوی که امروزه بر مبنای داده های علمی، یکی از مهمترین معضلات اجتماعی، مربوط به پدیده کودک همسری می باشد. این در حالی است که علیرغم پیامدهای سوء کودک همسری، با توجه به وجود جواز قانونی بر آن، چنین نکاحی، کماکان در عرف جامعه رایج است و از سوی دیگر، در بسیاری مواقع، منتقدین کودک همسری با انتساب این پدیده، به آموزه های فقهی، آن را از تاسیسات دین مبین اسلام به شمار آورده و بدین وسیله شرع مقدس را مورد حمله قرار می دهند. از این حیث، در این نوشتار ضرورت را بر آن دیدیم که پدیده کودک همسری را از جوانب مختلف فقهی، حقوقی و حتی از منظر سیر تاریخی آن در معرض تبیین و بررسی قرار دهیم، با این امید که تشریح همه جانبه این مسئله بتواند گامی هر چند کوچک، در حل این معضل بزرگ اجتماعی بردارد.